

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

FIZIKA –MATEMATIKA FAKULTETI

“UMUMIY MATEMATIKA”

KAFEDRASI

Hamroyev Komil

5140100-matematika yo`nalishi, 4-G guruh talabasi

**KO`P O`ZGARUVCHINING FUNKSIYASINI LIMITI VA
ULARNI HISOBLASH**

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Ilmiy rahbar: prof. Imomkulov S.A.

Navoiy-2014y

MUNDARIJA

KIRISH.....

1-§. Funksiya limiti va Limitga ega bo`lgan funksiyalarning

Xossalari.....

2-§. Takroriy limitlar va karrali limitlar.....

**3-§. Ko`p o`zgaruvchili funksiyaning uzluksizligi va
tekis uzluksizligi**.....

Xulosa.....

Foydalanilgan adabiyotlar.....

KIRISH

Bir o'zgaruvchining funksiyasini limitini hisoblash masalasi ancha oson masala hisoblanadi, chunki unda o'zgaruvchi miqdor nuqtaga ko'pi bilam ikkita yonalish bo'ylab yaqinlashadi. Ko'p o'zgaruvchining funksiyasi bo'lgan holda esa o'zgaruvchi nuqtaga cheksiz ko'p yo'nalishlar bo'ylab yaqinlashadi, Shu sababli ko'p o'zgaruvchining funksiyasini hisoblash masalasi ancha qiyin masala. Ushbu Bitiruv malakaviy ishida karrali limitlarni eng qulay yo'l hisoblangan bir o'zgaruvchiga keltirib hisoblash usuli bilan hisoblash, yani limitni har bir o'zgaruvchi bo'yicha alohida ketma-ket hisoblash usuli o'rganilgan. Bunday limitga takroriy limit deyiladi. Takroriy limitlar hamma vaqt ham limitga teng bo'lavermaydi. Masalan qo'yidagi funksiyani qaraylik

$$f(x, y) = \frac{x^2 y}{x^4 + y^2}.$$

Bu funksiya (x, y) nuqta $(0,0)$ nuqtaga shu $(0,0)$ nuqtadan o'tuvchi istalgan to'g'ri chiziq bo'ylab intilganda ham funksiya limiti 0 ga teng, lekin $(0,0)$ nuqtada funksiya limiti mavjud emas.

Karrali limitlarning mavjudligidan takroriy limitlarni mavjudligi ham kelib chiqavermaydi. Bunga ham misol qurib ko'rsatilgan.

Bitiruv malakaviy ishida karrali integralni hisoblash masalasiga bag'ishlangan teoremlar keltirilgan: Agar 1) $(x_1, x_2) \rightarrow (x_1^0, x_2^0)$ da $f(x_1, x_2)$ funksiyaning karrali limiti mavjud:

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = b,$$

2) Har doim tayinlangan x_1 da quyidagi

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2) = \varphi(x_1)$$

limit mavjud bo`lsa, u holda

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2)$$

takroriy limit ham mavjud bo`lib,

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2) = b$$

bo`ladi.

Ushbu bitiruv malakaviy ishi mavzusini yo`ritishda [4, 5, 6, 7] adabiyotlardan va [www. Ziyonet. uz](http://www.Ziyonet.uz) saytidan unumli foydalandik .

1-§. Funksiya limiti va Limitga ega bo`lgan funksiyalarning xossalari

Chekli limitga ega bolgan ko`p o`zgaruvchili funksiyalar ham chekli limitga ega bir o`zgaruvchili funksiyalarning xossalariga o`xshash xossalarga ega. Shuni etiborga olib, biz quyida chekli limitga ega bo`lgan ko`p o`zgaruvchili funksiyalarning xossalarini keltiramiz.

Biror $M \subset R^m$ to`plamda $f(x)$ funksiya berilgan bo`lib, $a(a \in R^m)$ nuqta shu M to`plamning limit nuqtasi bo`lsin.

1°. Agar

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = b$$

mavjud bo`ib, $b > p$ ($b < q$) bo`lsa, a nuqtaning etarli kichik atrofidagi $x \in M$ ($x \neq a$) nuqtalarda $f(x) > p$ ($f(x) < q$) bo`ladi. xususan, $b \neq 0$ bo`lsa, u holda a nuqtaning etalicha kichik atrofida $f(x) \neq 0$ bo`ladi.

2°. Agar

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = b$$

mavjud bo`lsa, a nuqtaning etarli kichik atrofidagi $x \in M$ ($x \neq a$) nuqtalarda $f(x)$ funksiya chegaralangan bo`ladi.

Endi M da ikkita $f_1(x)$ va $f_2(x)$ funksiyalar berilgan bo`lsin.

3°. Agar

$$\lim_{x \rightarrow a} f_1(x) = b_1, \quad \lim_{x \rightarrow a} f_2(x) = b_2$$

bo`lib, a nuqtaning $U_\delta(a)$ atrofidagi barcha x nuqtalarda ($x \in M \cap U_\delta(a)$)
 $f_1(x) \leq f_2(x)$ bo`lsa, u holda $b_1 \leq b_2$ bo`ladi.

4°. Agar a nuqtaning $U_\delta(a)$ atrofidagi $x \in M \cap U_\delta(a)$ nuqtalarda

$$f_1(x) \leq f(x) \leq f_2(x)$$

bo`lib, $x \rightarrow a$ da $f_1(x)$ va $f_2(x)$ funksiyalar limitga ega hamda

$$\lim_{x \rightarrow a} f_1(x) = \lim_{x \rightarrow a} f_2(x) = b$$

bo`lsa, u holda $f(x)$ funksiya ham limitga ega va

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = b$$

bo`ladi.

5°. Agar $x \rightarrow a$ da $f_1(x)$ va $f_2(x)$ funksiyalar limitga ega bo`lsa,
 $f_1(x) \pm f_2(x)$ funksiya ham limitga ega bo`ladi va

$$\lim_{x \rightarrow a} [f_1(x) \pm f_2(x)] = \lim_{x \rightarrow a} f_1(x) \pm \lim_{x \rightarrow a} f_2(x)$$

6°. Agar $x \rightarrow a$ da $f_1(x)$ va $f_2(x)$ funksiyalar limitga ega bo`lsa,
 $f_1(x) \cdot f_2(x)$ funksiya ham limitga ega bo`ladi va

$$\lim_{x \rightarrow a} [f_1(x) \cdot f_2(x)] = \lim_{x \rightarrow a} f_1(x) \cdot \lim_{x \rightarrow a} f_2(x)$$

7°. Agar $x \rightarrow a$ da $f_1(x)$ va $f_2(x)$ funksiyalar limitga ega bo`lib,
 $\lim_{x \rightarrow a} f_2(x) \neq 0$ bo`lsa, $\frac{f_1(x)}{f_2(x)}$ ham limitga ega bo`ladi va

$$\lim_{x \rightarrow a} \frac{f_1(x)}{f_2(x)} = \frac{\lim_{x \rightarrow a} f_1(x)}{\lim_{x \rightarrow a} f_2(x)}$$

2-§. Takroriy limitlar va karrali limitlar

Biz yuqorida $f(x) = f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiyaning $a = (a_1, a_2, \dots, a_m)$ nuqtadagi limiti

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = b \quad \left(\lim_{\substack{x_1 \rightarrow a_1 \\ \dots \\ x_m \rightarrow a_m}} f(x_1, x_2, \dots, x_m) = b \right)$$

bilan tanishdik. Demak, funksiyaning limiti, uning argumentlari x_1, x_2, \dots, x_m larning bir yo`la, mos ravishda a_1, a_2, \dots, a_m sonlarga intilgandagi limitidan iboratdir.

Ko`p o`zgaruvchili funksiyalar uchun (ulargagina xos bo`lgan) boshqa formadagi limit tushunchasini ham kiritish mumkin.

$f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiya $M \subset R^m$ to`plamda berilgan bo`lib, $a = (a_1, a_2, \dots, a_m)$ nuqta M to`plamning limit nuqtasi bo`lsin. Bu funksiyaning $x_1 \rightarrow a_1$ dagi limiti

$$\lim_{x_1 \rightarrow a_1} f(x_1, x_2, \dots, x_m)$$

ni qaraylik. Ravshanki, bu limit, birinchidan bir o`zgaruvchili funksiya limitining o`zginasi, ikkinchidan u x_2, x_3, \dots, x_m o`zgaruvchilarga bog`liq:

$$\lim_{x_1 \rightarrow a_1} f(x_1, x_2, \dots, x_m) = \varphi_1(x_2, x_3, \dots, x_m).$$

so`ng $\varphi_1(x_2, x_3, \dots, x_m)$ funksiyaning $x_2 \rightarrow a_2$ dagi limiti

$$\lim_{x_2 \rightarrow a_2} \varphi_1(x_2, x_3, \dots, x_m) = \varphi_2(x_3, x_4, \dots, x_m)$$

ni qaraylik.

Yuqoridagidek birin-ketin $x_3 \rightarrow a_3, x_4 \rightarrow a_4, \dots, x_m \rightarrow a_m$ da limitga o`tib

$$\lim_{x_m \rightarrow a_m} \lim_{x_{m-1} \rightarrow a_{m-1}} \dots \lim_{x_2 \rightarrow a_2} f(x_1, x_2, \dots, x_m)$$

ni hosil qilamiz. Bu limit $f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiyaning takroriy

limiti deb ataladi.

Demak, funksiyaning takroriy limiti, uning argumentlari x_1, x_2, \dots, x_m larining har birining birin-ketin mos ravishda a_1, a_2, \dots, a_m sonlarga intilgandagi limitidan iborat.

Xuddi yuqoridagidek, $f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiyaning $x_{i_1}, x_{i_2}, \dots, x_{i_k}$ argumentlari mos ravishda $a_{i_1}, a_{i_2}, \dots, a_{i_k}$ larga intilgandagi takroriy limiti

$$\lim_{x_{i_k} \rightarrow a_{i_k}} \dots \lim_{x_{i_1} \rightarrow a_{i_1}} f(x_1, x_2, \dots, x_m)$$

ni ham qarash mumkin.

Shuni ham aytish kerakki, $f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiya argumentlari x_1, x_2, \dots, x_m lar mos ravishda a_1, a_2, \dots, a_m sonlarga turli tartibda intlganda funksiyaning turli takroriy limitlari hosil bo`ladi.

Misollar. 1. ushbu

$$f(x_1, x_2) = \begin{cases} \frac{x_1 \cdot x_2}{\sqrt{x_1^2 + x_2^2}}, & \text{agar } x_1^2 + x_2^2 > 0 \text{ bo`lsa,} \\ 0, & \text{agar } x_1^2 + x_2^2 = 0 \text{ bo`lsa} \end{cases}$$

funksiyaning takroriy limiti topilsin.

$$\lim_{x_1 \rightarrow 0} f(x_1, x_2) = \lim_{x_1 \rightarrow 0} \frac{x_1 \cdot x_2}{\sqrt{x_1^2 + x_2^2}} = 0, \quad \lim_{x_2 \rightarrow 0} \lim_{x_1 \rightarrow 0} f(x_1, x_2) = 0.$$

shuningdek ,

$$\lim_{x_2 \rightarrow 0} f(x_1, x_2) = \lim_{x_2 \rightarrow 0} \frac{x_1 \cdot x_2}{\sqrt{x_1^2 + x_2^2}} = 0, \quad \lim_{x_1 \rightarrow 0} \lim_{x_2 \rightarrow 0} f(x_1, x_2) = 0.$$

Demak, berilgan funksiyaning takroriy limitlari mavjud va ular bir-biriga teng bo`lib, bu takroriy limitlar funksiyaning (karrali) limitiga teng bo`ladi.

2. Ushbu

$$f(x_1, x_2) = \begin{cases} \frac{2x_1 - x_2}{x_1 + 3x_2}, & \text{agar } x_1 + 3x_2 \neq 0 \text{ bo`lsa,} \\ 0, & \text{agar } x_1 + 3x_2 = 0 \text{ bo`lsa} \end{cases}$$

funksiyani qaraylik. Bu funksiyaning takroriy limiti quyidagicha:

$$\lim_{x_1 \rightarrow 0} \frac{2x_1 - x_2}{x_1 + 3x_2} = -\frac{1}{3}, \quad \lim_{x_2 \rightarrow 0} \lim_{x_1 \rightarrow 0} \frac{2x_1 - x_2}{x_1 + 3x_2} = -\frac{1}{3}$$

$$\lim_{x_2 \rightarrow 0} \frac{2x_1 - x_2}{x_1 + 3x_2} = 2, \quad \lim_{x_1 \rightarrow 0} \lim_{x_2 \rightarrow 0} \frac{2x_1 - x_2}{x_1 + 3x_2} = 2.$$

Demak, berilgan funksiyaning takroriy limitlari mavjud bo`lib, ularning biri $-\frac{1}{3}$ ga, ikkinchisi esa 2 ga teng.

Biroq $x = (x_1, x_2) \rightarrow (0, 0)$ da $f(x_1, x_2)$ funksiyaning (karrali) limiti mavjud emas. Chunki $(0, 0)$ nuqtaga intiluvchi ikkita

$$x^{(n)} = \left(\frac{1}{n}, \frac{1}{n}\right) \rightarrow (0, 0),$$

$$x^{(n)} = \left(\frac{5}{n}, \frac{4}{n}\right) \rightarrow (0, 0)$$

ketma-ketliklar olinsa, ular uchun mos ravishda

$$f\left(\frac{1}{n}, \frac{1}{n}\right) = \frac{1}{4} \rightarrow \frac{1}{4}, \quad f\left(\frac{5}{n}, \frac{4}{n}\right) = \frac{6}{17} \rightarrow \frac{6}{17}$$

bo`ladi. bu esa $(x_1, x_2) \rightarrow (0, 0)$ da berilgan funksiyaning (karrali) limiti mavjud emasligini bildiradi.

3. Ushbu

$$f(x, y) = \begin{cases} y + x \sin \frac{1}{y}, & y \neq 0, \\ 0, & y = 0 \end{cases}$$

funksiyaning $(0, 0)$ nuqtadagi takroriy va karrali limitlarini hisoblang.

$$\lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} f(x, y) = \lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} \left(y + x \lim_{y \rightarrow 0} \frac{1}{y} \right) = \lim_{y \rightarrow 0} y = 0 \quad \text{takroriy limit}$$

mavjud.

$$\lim_{x \rightarrow 0} \lim_{y \rightarrow 0} f(x, y) = \lim_{x \rightarrow 0} \left(x \lim_{y \rightarrow 0} \sin \frac{1}{y} \right) \quad \text{takroriy limit mavjud emas,}$$

lekin

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} f(x, y)$$

karrali limit mavjud va u nolga teng. Haqiqatdan ham,

$$0 \leq |f(x, y) - 0| = \left| y + x \sin \frac{1}{y} \right| \leq |x| + |y| \quad (x \neq 0) \Rightarrow \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} f(x, y) = 0.$$

Yuqorida keltirilgan misollardan ko`rinadiki, funksiyaning biror nuqtada karrali limitining mavjud bo`lishidan, uning shu nuqtada takroriy limitining mavjud bo`lishi va aksincha, funksiyaning biror nuqtada takroriy limitlarining mavjud bo`lishidan, uning shu nuqtada karrali limitining mavjud bo`lishi kelib chiqavermas ekan. Undan tashqari funksiyaning takroriy limitlari bir-biriga har doim teng bo`lavermas ekan.

Biz quyida funksiyaning karrali va takroriy limitlari orasidagi bog`lanish hamda ularning malum shartlarda o`zaro tengligi haqida teorema isbotlaymiz.

$$f(x_1, x_2) \text{ funksiya } M = \{ (x_1, x_2) \in R^2: |x_1 - x_1^0| < a_1,$$

$|x_2 - x_2^0| < a_2 \}$ to`plamda berilgan bo`lsin.

1-Teorema. Agar 1) $(x_1, x_2) \rightarrow (x_1^0, x_2^0)$ da $f(x_1, x_2)$ funksiyaning karrali limiti mavjud:

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = b,$$

2) Har doim tayinlangan x_1 da quyidagi

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2) = \varphi(x_1)$$

limit mavjud bo`lsa, u holda

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2)$$

takroriy limit ham mavjud bo`lib,

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2) = b$$

bo`ladi.

isbot. $f(x_1, x_2)$ funksiya $(x_1, x_2) \rightarrow (x_1^0, x_2^0)$ da karrali

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = b$$

limitga ega bo'lsin. Limitning tarifiga ko'ra, $\forall \varepsilon > 0$ son olinganda ham, shunday $\delta > 0$ topiladiki, ushbu

$$\{(x_1, x_2) \in R^2: |x_1 - x_1^0| < \delta, |x_2 - x_2^0| < \delta\} \subset M$$

to'planning barcha (x_1, x_2) nuqtalari uchun

$$|f(x_1, x_2) - b| < \varepsilon \quad (1)$$

bo'ladi. Endi teoremaning 2) shartini etiborga olib, x_1 o'zgaruvchining $|x_1 - x_1^0| < \delta$ tengsizlikni qanoatlantiradigan qiymatini tayinlab, $x_2 - x_2^0$ da (1) tengsizlikda limitga o'tib

$$|\varphi(x_1) - b| \leq \varepsilon$$

ni toping. Demak, $\forall \varepsilon > 0$ son olinganda ham, shunday $\delta > 0$ topiladiki, $|x_1 - x_1^0| < \delta$ bo'lganda $|f(x_1, x_2) - b| \leq \varepsilon$ bo'ladi.

Bu esa

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \varphi(x_1) = b$$

bo'lishini bildiradi. Keyingi munosabatdan

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2) = b$$

bo'lishi kelib chiqadi. Teorema isbot bo'ldi.

2-Teorema. Agar 1) $(x_1, x_2) \rightarrow (x_1^0, x_2^0)$ da $f(x_1, x_2)$ funksiyaning karrali limiti mavjud:

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = b,$$

2) har bir tayinlangan x_2 da quyidagi

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2) = \varphi(x_2)$$

limit mavjud bo`lsa, u holda

$$\lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} \lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2)$$

takroriy limit ham mavjud bo`lib,

$$\lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} \lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2) = b$$

bo`ladi.

Natija. Agar bir vaqtda yuqoridagi ikki teoremlarning shartlari bajarilsa, u holda

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = \lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2) = \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} \lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2)$$

bo`ladi.

Biz ikki o`zgaruvchili funksiyaning karrali va takroriy limitlari orasidagi bog`lanishni ifodalovchi teoremlarni keltirdik.

Xuddi yuqoridagidek $f(x_1, x_2, \dots, x_m)$ funksiyaning $x_{i_1}, x_{i_2}, \dots, x_{i_k}$ o`zgaruvchilari bo`yicha

$$\lim_{\substack{x_{i_1} \rightarrow x_{i_1}^0 \\ x_{i_2} \rightarrow x_{i_2}^0 \\ \dots \\ x_{i_k} \rightarrow x_{i_k}^0}} f(x_1, x_2, \dots, x_m)$$

karrali hamda

$$\lim_{x_{i_1} \rightarrow x_{i_1}^0} \lim_{x_{i_2} \rightarrow x_{i_2}^0} \dots \lim_{x_{i_k} \rightarrow x_{i_k}^0} f(x_1, x_2, \dots, x_m)$$

takroriy limitlari va ular orasidagi bog`lanishni qarash mumkin.

1-misol. Quyidagi funksiyaning $(x, y) = (0, 0)$ nuqtadagi limitini hisoblang

$$f(x, y) = \frac{2 + x - y}{1 + 2x^2 + 3y^2}.$$

Yechish.

$$\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} \frac{2 + x - y}{1 + 2x^2 + 3y^2} = \frac{2 + 0 - 0}{1 + 0 + 0} = 2/$$

2-misol. Quyidagi

$$\lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} (x^{20} + y^{20}) e^{-(x^2 + y^2)}$$

limitni hisoblang.

Yechish: Quyidagi oddiy tengsizliklardan foydalanamiz

$$0 < (x^{20} + y^{20}) e^{-(x^2 + y^2)} = \frac{x^{20}}{e^{x^2 + y^2}} + \frac{y^{20}}{e^{x^2 + y^2}} < \frac{x^{20}}{e^{x^2}} + \frac{y^{20}}{e^{y^2}}.$$

$$0 \leq \lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} (x^{20} + y^{20}) e^{-(x^2 + y^2)} \leq \lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} \left(\frac{x^{20}}{e^{x^2}} + \frac{y^{20}}{e^{y^2}} \right) = 0.$$

Demak,

$$\lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} (x^{20} + y^{20}) e^{-(x^2 + y^2)} = 0$$

3– misol. Quyidagi

$$\lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} \frac{x^2 + y^2}{x^4 + y^4}$$

limitni hisoblang $(x \neq 0; y \neq 0)$.

Yechish:

$$0 < \frac{x^2 + y^2}{x^4 + y^4} = \frac{x^2}{x^4 + y^4} + \frac{y^2}{x^4 + y^4} \leq \frac{x^2}{x^4} + \frac{y^2}{y^4} = \frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2}$$

$$\lim_{\substack{x \rightarrow +\infty \\ y \rightarrow +\infty}} \left(\frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2} \right) = 0 \quad \text{dan} \quad \lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow \infty}} \frac{x^2 + y^2}{x^4 + y^4} = 0.$$

Baʼzibir hollarda $x = a + r \cos \varphi$, $y = b + r \sin \varphi$ almashtirish

$$\lim_{\substack{x \rightarrow a \\ y \rightarrow b}} f(x, y)$$

karrali limitni hisoblashni osonlashtiradi. Bu yerda

$$f(x, y) = f(a + r \cos \varphi, b + r \sin \varphi) = F(r, \varphi)$$

boʻlib,

$$\lim_{\substack{x \rightarrow a \\ y \rightarrow b}} f(x, y) = A \Leftrightarrow \lim_{r \rightarrow 0} F(r, \varphi) = A$$

4-misol. Quyidagi

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{\sqrt{x^4 y^5}}{(x^2 + y^2)^2}$$

karrali limitni hisoblang.

Yechish: $x = a + r \cos \varphi$, $y = b + r \sin \varphi$ almashtirishdan foydalanamiz,

bunda $a=0$; $b=0$ va $x \rightarrow 0$ $y \rightarrow 0$ da $r \rightarrow 0$;

$$\begin{aligned} \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{\sqrt{x^4 y^5}}{(x^2 + y^2)^2} &= \lim_{r \rightarrow 0} \frac{\sqrt{(r \cos \varphi)^4 \cdot (r \sin \varphi)^5}}{(r^2 \cos^2 \varphi + r^2 \sin^2 \varphi)^2} = \\ &= \lim_{r \rightarrow 0} \frac{r^4 \sqrt{r} \cdot \sqrt{\cos^4 \varphi \sin^5 \varphi}}{r^4} = \lim_{r \rightarrow 0} \sqrt{r} \cdot \sqrt{\cos^4 \varphi \sin^5 \varphi} = 0, \end{aligned}$$

chunki

$$\sqrt{\cos^4 \varphi \sin^5 \varphi}$$

chegaralangan .

5-misol. Agar $f(x, y) = \frac{x^y}{1+x^y}$ bo`lsa, quyidagi takroriy limitlarni

aniqlang.

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} \left(\lim_{y \rightarrow +0} f(x, y) \right) \quad \text{va} \quad \lim_{y \rightarrow +0} \left(\lim_{x \rightarrow +\infty} f(x, y) \right).$$

Yechish: x ni o'zgarmas desak $y > 0$ da x^y y -ning funksiyasi sifatida uzliksiz bo'ladi, shu sababli

$$\lim_{y \rightarrow +0} x^y = 1$$

bo'ladi;

y ning o'zgarmas ($y > 0$) qiymatida, x ning barcha $x > 0$ qiymatida x^y x ning funksiyasi sifatida uzluksizligidan.

$$\lim_{y \rightarrow +\infty} x^y = +\infty$$

bo'ladi

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} \left(\lim_{y \rightarrow +0} \frac{x^y}{1 + x^y} \right) = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{1}{1 + 1} = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{1}{2} = \frac{1}{2},$$

$$\lim_{y \rightarrow +0} \left(\lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{x^y}{1 + x^y} \right) = \lim_{y \rightarrow +0} \left(\lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{1}{\frac{1}{x^y} + 1} \right) = \lim_{x \rightarrow +0} 1 = 1.$$

6-misol. Quyidagi karrali limitni hisoblang

$$\lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow 3}} \left(1 + \frac{1}{x} \right)^{\frac{x^2}{x+y}} = \lim_{\substack{x \rightarrow \infty \\ y \rightarrow 3}} \left(\left(1 + \frac{1}{x} \right)^x \right)^{\frac{x}{x+y}} = e^1 = e$$

7-misol. Karrali limitni hisoblang

$$\lim_{\substack{x \rightarrow +\infty \\ y \rightarrow +\infty}} \left(\frac{xy}{x^2 + y^2} \right)^{x^2} .$$

Yechish: Ixtiyoriy x va y lar uchun $\left| \frac{xy}{x^2 + y^2} \right| \leq \frac{1}{2}$ tengsizlik o`rinli. Bundan kelib chiqadiki

$$\lim_{\substack{x \rightarrow +\infty \\ y \rightarrow +\infty}} \left(\frac{xy}{x^2 + y^2} \right)^{x^2} = 0$$

8-misol. Limitni hisoblang

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x^2 + y^2 \right)^{x^2 y^2} .$$

Yechish:

$$\begin{aligned} 1 &= \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x^2 + y^2 \right)^{x^2 y^2} \leq \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x^2 + y^2 \right)^{x^2 y^2} \leq \\ &\leq \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x^2 + y^2 \right)^{x^2 + y^2} = 1 . \end{aligned}$$

Demak,

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x^2 + y^2 \right)^{x^2 y^2} = 1 .$$

9- misol.

$$\lim_{\substack{x \rightarrow +\infty \\ y \rightarrow +0}} \left(1 + \frac{2}{x}\right)^{\frac{x^2}{x+y}} = \lim_{\substack{x \rightarrow +\infty \\ y \rightarrow +0}} \left(1 + \frac{2}{x}\right)^{x \cdot \frac{x}{x+y}} = (e^2)^1 = e^2$$

10- misol.

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{\sin(x^4 y^2)}{(x^2 + y^2)^2} = \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{\sin(x^4 y^2)}{x^4 y^2} \cdot \frac{x^4 y^2}{(x^2 + y^2)^2} = 1 \times 0 = 0$$

11-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \sin \frac{\pi x}{2x + y}; x_0 = \infty, y_0 = \infty.$$

Yechish:

$$\lim_{x \rightarrow \infty} \lim_{y \rightarrow \infty} \sin \frac{\pi x}{2x + y} = \lim_{x \rightarrow \infty} 0 = 0.$$

$$\lim_{y \rightarrow \infty} \lim_{x \rightarrow \infty} \sin \frac{\pi x}{2x + y} = \lim_{y \rightarrow \infty} \sin \frac{\pi}{2} = 1$$

12-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \frac{x^2 + xy + y^2}{x^2 - xy + y^2}; x_0 = y_0 = 0.$$

Yechish:

$$\lim_{x \rightarrow 0} \lim_{y \rightarrow 0} \frac{x^2 + xy + y^2}{x^2 - xy + y^2} = \lim_{x \rightarrow 0} 1 = 1,$$

$$\lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} \frac{x^2 + xy + y^2}{x^2 - xy + y^2} = \lim_{y \rightarrow 0} 1 = 1.$$

13-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \frac{\sin(x + y)}{2x + 3y}; x_0 = y_0 = 0$$

Yechish:

$$\lim_{x \rightarrow 0} \lim_{y \rightarrow 0} \frac{\sin(x + y)}{2x + 3y} = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin x}{2x} = \frac{1}{2},$$

$$\lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin(x + y)}{2x + 3y} = \lim_{y \rightarrow 0} \frac{\sin y}{3y} = \frac{1}{3}.$$

15-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \frac{\cos x - \cos y}{x^2 + y^2}; x_0 = y_0 = 0 .$$

Yechish:

$$\lim_{x \rightarrow 0} \lim_{y \rightarrow 0} \frac{\cos x - \cos y}{x^2 + y^2} = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{\cos x - 1}{x^2} = -\frac{1}{2},$$

$$\lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} \frac{\cos x - \cos y}{x^2 + y^2} = \lim_{y \rightarrow 0} \frac{1 - \cos y}{y^2} = \frac{1}{2}.$$

16-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \frac{x^2 + y^2}{x^2 + y^4}; x_0 = y_0 = 0 .$$

Yechish:

$$\lim_{y \rightarrow 0} \lim_{x \rightarrow 0} \frac{x^2 + y^2}{x^2 + y^4} = \lim_{y \rightarrow 0} \frac{1}{y^2} = \infty,$$

$$\lim_{x \rightarrow 0} \lim_{y \rightarrow 0} \frac{x^2 + y^2}{x^2 + y^4} = \lim_{x \rightarrow 0} 1 = 1.$$

17-misol. Quyidagi funksiyaning berilgan nuqtada takroriy limitlarini hisoblang

$$f(x, y) = \sin \frac{x^y}{1+x^y}; x_0 = +\infty, y_0 = +0.$$

Yechish:

$$\lim_{y \rightarrow +0} \lim_{x \rightarrow +\infty} \sin \frac{x^y}{1+x^y} = \lim_{y \rightarrow +0} \sin 1 = \sin 1,$$

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} \lim_{y \rightarrow +0} \sin \frac{x^y}{1+x^y} = \lim_{x \rightarrow +\infty} \sin \frac{1}{2} = \sin \frac{1}{2}.$$

18-misol. $f(x, y) = \frac{x^2}{|x|+|y|}$ funksiya $O(0,0)$ nuqtada cheksiz kichik

bo`lishi isbotlansin.

Yechish: Buning uchun biz qo`yidagi tengsizlikdan foydalanamiz:

$$|f(x, y)| = \left| \frac{x^2}{|x|+|y|} \right| \leq |x|.$$

$|x|$ - cheksiz kichik miqdor, demak $f(x, y)$ funksiya ham cheksiz kichik bo`ladi.

19-misol. $f(x, y) = \sin(x+y) \cdot \ln(x^2 + y^2)$ funksiya $O(0,0)$ nuqtada cheksiz kichik bo`lishi isbotlansin.

Yechish: Buning uchun biz qo`yidagi tengsizlikdan foydalanamiz:

$$|f(x, y)| = \left| \frac{\sin(x+y)}{x+y} (x+y) \ln(x^2 + y^2) \right| \leq$$

$$\leq (|x|+|y|) \ln(x^2 + y^2) \leq \sqrt{|x|+|y|}.$$

$\sqrt{|x|+|y|} \rightarrow 0$, yani cheksiz kichik miqdor, demak $f(x, y)$ ham cheksiz kichik.

20-misol. $f(x, y) = \frac{x^2 y}{x^4 + y^2}$ funksiya quyidagi xossalarga ega ekanligi

isbotlansin.

a) (x, y) nuqta $(0,0)$ nuqtaga shu $(0,0)$ nuqtadan o'tuvchi istalgan to'g'ri chiziq bo'ylab intilganda ham funksiya limiti 0 ga teng.

b) $(0,0)$ nuqtada funksiya limiti mavjud emas.

Yechim a). $(0,0)$ nuqtadan o'tuvchi istalgan bir to'g'ri chiziq $y = kx$ ko'rinishdagi formula bilan beriladi. Bundan foydalanib

$$f(x, kx) = \frac{kx}{x^2 + k^2}$$

Formulaga ega bo'lmiz. Bu ixtiyoriy k larda x nolga intilganda nolga intiladi.

Yechim b). Agar biz $y = x^2$ deb olsak natijada

$$f(x, x^2) = \frac{x^4}{2x^4} = \frac{1}{2}$$

Formulaga ega bo'lmiz. Demak $y = x^2$ chiziq bo'ylab funksiya limiti $1/2$ ga teng ekan. Bundan esa funksiyaning $(0,0)$ nuqtada uzluksiz ekanligi kelib chiqadi.

3-§. Ko`p o`zgaruvchili funksiyaning uzluksizligi va tekis uzluksizligi

Funksiyaning uzluksizligi tushunchasi limit tushunchasi bilan chambarchas bog`liqdi. Uzluksizlik tushunchasiga limit orqali ta`rif beriladi.

$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ funksiya $G \subset R^n$ to`plamda berilgan bo`lib, $a = (a_1, a_2, \dots, a_n) \in G$ nuqta G to`plamning limit nuqtasi bo`lsin. Quyidagi belgilashlarni kiritamiz:

$$\Delta f(a) = f(a_1 + \Delta x_1, \dots, a_n + \Delta x_n) - f(a_1, \dots, a_n)$$

funksiyaning a nuqtadagi **to`liq orttirmasi**;

$$\Delta x_k f(a) = f(a_1, \dots, a_{k-1}, a_k + \Delta x_k, a_{k+1}, \dots, a_n) - f(a_1, \dots, a_n)$$

funksiyaning a nuqtadagi x_k **o`zgaruvchi bo`yicha xususiy orttirmasi** ($k=1, n$).

1-Ta`rif ([4],[7], [8]). Agar $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = f(a)$ $\left(\begin{array}{l} \text{yoki } \lim_{\substack{\Delta x_1 \rightarrow 0 \\ \vdots \\ \Delta x_n \rightarrow 0}} \Delta f(a) = 0 \end{array} \right)$

bo`lsa, unda $f(x)$ funksiya a **nuqtada uzluksiz** deb ataladi.

2-Ta`rif ([4],[7], [8]). Agar $\lim_{\Delta x_k \rightarrow 0} \Delta x_k f(a) = 0$ $\left(k = \overline{1, n} \right)$ bo`lsa,

$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ funksiya $a = (a_1, a_2, \dots, a_n) \in G$ nuqtada x_k

o`zgaruvchi bo`yicha uzluksiz deb ataladi. Odatda funksiyaning bunday uzluksizligi uning xususiy uzluksizligi deb ataladi.

3-Ta`rif (Geyne ta`rifi, [4],[7], [8] adabiyotlarga qarang). Agar G to`plamning limit nuqtalaridan tuzilgan a ga ($a \in M$) intiluvchi har qanday $\delta > 0$ ketma – ketlik olinganda ham mos $\delta > 0$ ketma – ketlik hamma vaqt $f(a)$ ga intilsa, $f(x)$ funksiya **a nuqtada uzluksiz deb ataladi.**

4-Ta`rif (Koshi ta`rifi, [4],[7], [8] adabiyotlarga qarang). Agar $\forall \varepsilon > 0$ son olinganda ham $\exists \delta > 0$ topilsaki, $\rho(x,a) < \delta$ tengsizlikni qanoatlantiruvchi barcha $x \in G$ nuqtalarda

$$|f(x) - f(a)| < \varepsilon$$

tengsizlik bajarilsa, unda **$f(x)$ funksiya a nuqtada uzluksiz deb ataladi.**

5-Ta`rif. ([4],[7], [8]) Agar $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ funksiya G to`plamning har bir nuqtasida uzluksiz bo`lsa, bu funksiya shu to`plamda uzluksiz deyiladi.

21-misol. Ushbu

$$f(x,y) = ax + by + c \quad \left(a \in R, \quad b \in R, \quad c \in R \right)$$

funksiyaning R^2 da uzluksiz bo`lishini ko`rsating.

Yechish: $\forall \varepsilon > 0$ sonni olamiz. Unga ko`ra $\delta = \frac{\varepsilon}{2d}$ deyilsa, u

holda

$$\rho(\underline{x}, \underline{y}; \underline{x}_0, \underline{y}_0) = \sqrt{(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2} < \delta$$

tengsizlikni qanoatlantiruvchi, $\forall (\underline{x}_0, \underline{y}_0) \in R^2$ nuqtalarda

$$\begin{aligned} |f(x, y) - f(x_0, y_0)| &= |ax + by + c - (ax_0 + by_0 + c)| = \\ &= |a(x - x_0) + b(y - y_0)| \leq \\ &\leq |a||x - x_0| + |b||y - y_0| \left[\begin{array}{l} d = \max(|a|, |b|) \\ |x - x_0| < \sqrt{(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2}, \\ |y - y_0| < \sqrt{(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2}. \end{array} \right] \\ &\leq 2d \cdot \sqrt{(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2} < 2\delta = \varepsilon. \end{aligned}$$

tengsizlik o'rinli bo'ladi. Bu esa Koshi ta'rifiga ko'ra $f(x, y)$ funksiyaning $\forall (\underline{x}_0, \underline{y}_0)$ nuqtada uzluksiz bo'lishini bildiradi.

22 – misol. Ushbu

$$f(x, y) = \frac{y}{x^2 + y^2 + 5}$$

funksiyaning ixtiyoriy $(\underline{x}_0, \underline{y}_0) \in R^2$ nuqtada uzluksiz bo'lishini ko'rsating.

Yechish: $(\underline{x}_0, \underline{y}_0)$ nuqtaga Δx , Δy orttirmalar berib, funksiyaning to'liq orttirmasini topamiz:

$$\begin{aligned} \Delta f(\underline{x}_0, \underline{y}_0) &= f(\underline{x}_0 + \Delta x, \underline{y}_0 + \Delta y) - f(\underline{x}_0, \underline{y}_0) = \frac{y_0 + \Delta y}{(\underline{x}_0 + \Delta x)^2 + (\underline{y}_0 + \Delta y)^2 + 5} - \frac{y_0}{x_0^2 + y_0^2 + 5} = \\ &= \frac{(y_0 + \Delta y)(x_0^2 + y_0^2 + 5) - y_0[(\underline{x}_0 + \Delta x)^2 + (\underline{y}_0 + \Delta y)^2 + 5]}{[(\underline{x}_0 + \Delta x)^2 + (\underline{y}_0 + \Delta y)^2 + 5](x_0^2 + y_0^2 + 5)} \end{aligned}$$

bu tengliklardan

$$\lim_{\substack{\Delta x \rightarrow 0 \\ \Delta y \rightarrow 0}} \Delta f(x_0, y_0) = 0$$

bo`lishi kelib chiqadi. 1-tarifdan berilgan funksiya (x_0, y_0) nuqtada uzluksiz bo`ladi.

3-Teorema([7],[8]). Agar $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ funksiya $a = (a_1, a_2, \dots, a_n) \in G$ nuqtada uzluksiz bo`lsa, funksiya shu nuqtada har bir o`zgaruvchisi bo`yicha ham uzluksiz bo`ladi.

23 – misol. Ushbu

$$f(x, y) = \begin{cases} \frac{2xy}{x^2 + y^2}, & x^2 + y^2 \neq 0, \\ 0, & x^2 + y^2 = 0 \end{cases}$$

funksiya $(0,0)$ nuqtada har bir o`zgaruvchi bo`yicha xususiy uzluksiz, lekin shu nuqtada bir yo`la uzluksiz emas, bu nuqtada hatto limitga ega emas.

Yechish: Oldin x o`zgaruvchi bo`yicha uzluksizligini ko`rsatamiz.

Agar $y \neq 0$ va $x \rightarrow x_0 \neq 0$ bo`lsa,

$$\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, y) = \lim_{x \rightarrow x_0} \frac{2xy}{x^2 + y^2} = \frac{2x_0 y}{x_0^2 + y^2} = f(x_0, y).$$

Agar $y=0$ va $x \rightarrow x_0 \neq 0$ bo`lsa

$$\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, 0) = \lim_{x \rightarrow x_0} \frac{2x \cdot 0}{x^2 + 0} = \lim_{x \rightarrow x_0} 0 = 0 = f(x_0, 0)$$

Endi $y=0$ va $x \rightarrow x_0 = 0$ desak,

$$\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, 0) = 0 = f(0, 0)$$

bo`ladi.

Demak, $\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, y) = f(x_0, y)$.

Bu berilgan $f(x, y)$ funksiyaning x o`zgaruvchisi bo`yicha xususiy uzluksiz bo`lishini ko`rsatadi. Xuddi shu usulda funksiyaning y o`zgaruvchisi bo`yicha ham uzluksizligi ko`rsatiladi.

Berilgan funksiya $(0, 0)$ nuqtada ikkala o`zgaruvchi bo`yicha bir yo`la uzluksiz emas, chunki $x \rightarrow 0$, $y \rightarrow 0$ da

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} f(x, y) = \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{2xy}{x^2 + y^2}$$

mavjud emas.

Aytaylik, (x, y) nuqta $(0, 0)$ nuqtaga tekislikdagi $y = kx$ to`g`ri chiziq bo`yicha intilsin.

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0 \\ (y=kx)}} \frac{2xy}{x^2 + y^2} = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{2x \cdot kx}{x^2 + (kx)^2} = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{2kx^2}{x^2 + (kx)^2} = \frac{2k}{1 + k^2}$$

bo`ladi. Demak, (x, y) nuqta turli to`g`ri chiziqlar bo`yicha $(0, 0)$ ga intilganda limitning qiymati turlicha bo`ladi. Bu hol esa qaralayotgan limitning mavjud emasligini bildiradi.

2 – usul. Yuqoridagi funksiyaning $(0, 0)$ nuqtada uzluksiz emasligini, ya`ni $(0, 0)$ nuqtada limit mavjud emasligini boshqacha yo`l bilan ko`rsatamiz. $(0, 0)$ nuqtaga intiluvchi ikkita ketma – ketlikni qaraylik:

$$\left(\frac{1}{n}, \frac{1}{n} \right) \rightarrow (0,0),$$

$$\left(\frac{2}{n}, \frac{1}{n} \right) \rightarrow (0,0).$$

Bu ketma – ketliklarda

$$f \left(\frac{1}{n}, \frac{1}{n} \right) = \frac{2 \cdot \frac{1}{n} \cdot \frac{1}{n}}{\frac{1}{n^2} + \frac{1}{n^2}} = 1 \rightarrow 1$$

$$f \left(\frac{2}{n}, \frac{1}{n} \right) = \frac{2 \cdot \frac{2}{n} \cdot \frac{1}{n}}{\frac{4}{n^2} + \frac{1}{n^2}} = \frac{4}{5} \rightarrow \frac{4}{5}$$

bo`ladi va berilgan funksiyaning karrali limitning mavjud emasligini va (0,0) nuqtada funksiya qiymati 0 bo`lish sharti bajarilmadi. Demak, $f(x,y)$ funksiya (0,0) nuqtada uzluksiz emas.

6-Ta`rif. Agar a nuqtada $f(x)$ funksiyaning limiti mavjud bo`lmas yoki cheksiz bo`lsa yoki mavjud bo`lib shu nuqtadagi qiymatiga teng bo`lmasa, u holda $f(x)$ funksiya a nuqtada uzilishga ega deyiladi.

24 – misol.

$$f(x, y) = \frac{x + y}{x^3 + y^3}$$

funksiyani uzluksizlikka tekshiring.

Yechish: Kasrning surati va maxraji (x, y) o`zgaruvchining funksiyasi sifatida uzluksiz. Funksiya maxraji $x^3 + y^3$ nol bo`lgan nuqtalarda uzilishga

ega bo`ladi. $x^3 + y^3 = 0$ tenglamani y argumentga nisbatan yechib, $y = -x$ ni topamiz. Funktsiya $y = -x$ nuqtalarda uzilishga ega.

Endi, $x_0 \neq 0$, $y_0 \neq 0$ va $x_0 + y_0 = 0$. Unda

$$\lim_{\substack{x \rightarrow x_0 \\ y \rightarrow y_0}} \frac{x+y}{x^3+y^3} = \lim_{\substack{x \rightarrow x_0 \\ y \rightarrow y_0}} \frac{1}{x^2 - xy + y^2} = \frac{1}{x_0^2 - x_0 y_0 + y_0^2}$$

Bundan kelib chiqadiki, $x_0 \neq 0$, da $y = -x$ to`g`richiziq nuqtalari tuzatish mumkin bo`lgan uzilish nuqtalari to`plami bo`ladi.

Quyidagi

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{x+y}{x^3+y^3} = \lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \frac{1}{x^2 - xy + y^2} = +\infty$$

funksiya (0,0) nuqtada uzilishga ega.

7-Ta`rif. ([4],[7], [8] adabiyotlarga qarang). Agar ixtiyoriy $\forall \varepsilon > 0$ uchun shunday bir $\exists \delta = \delta(\varepsilon) > 0$ topilib, G to`plamning $\rho(x', x'') < \delta$ tengsizlikni qanoatlantiruvchi ixtiyoriy $\forall x'$ va x'' nuqtalarida $|f(x'') - f(x')| < \varepsilon$ tengsizlik bajarilsa, $f(x)$ funksiya G to`plamda **tekis uzluksiz funksiya** deb ataladi.

25 – misol. Ushbu

$$f(x, y) = ax + by + c$$

funksiyaning

$$M = \{ (x, y) \in R^2 : |x| < +\infty, |y| < +\infty, a \in R, b \in R, c \in R \}$$

to`plamda tekis uzluksiz bo`lishini ko`rsating.

Yechish: $(x_1, y_1) \in G$ va $(x_2, y_2) \in G$ nuqtalar uchun quyidagiga ega bo'lamiz

$$\begin{aligned} |f(x_1, y_1) - f(x_2, y_2)| &= |ax_1 + by_1 + c - (ax_2 + by_2 + c)| = \\ &= |a(x_1 - x_2) + b(y_1 - y_2)| \leq |a| \cdot |x_1 - x_2| + |b| \cdot |y_1 - y_2| \end{aligned}$$

$\forall \varepsilon > 0$ sonni olib, unga ko'ra olinadigan $\delta > 0$ sonda

$$|x_1 - x_2| < \delta, |y_1 - y_2| < \delta, \left(\delta = \frac{\varepsilon}{2d}, \quad d = \max(|a|, |b|) \right)$$

shart bajarilganda

$$|f(x_1, y_1) - f(x_2, y_2)| \leq d(|x_1 - x_2| + |y_1 - y_2|) < \frac{\varepsilon}{2} + \frac{\varepsilon}{2} = \varepsilon$$

bo'lib, 7 - ta'rifdan berilgan funksiyaning G to'plamda tekis uzluksizligi kelib chiqadi.

4-Teorema (Kantor teoremasi [4], [7], [8]). Agar $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$

funksiya chegaralangan yopiq $G \subset R^n$ to'plamda uzluksiz bo'lsa, u holda funksiya shu to'plamda tekis uzluksiz bo'ladi.

XULOSA

Shunday qilib ko'p o'zgaruvching fuksiyasini nuqtadagi limiti bir o'zgaruvchining funksiyasini limitidan farq qilib, unda o'zgaruvchi nuqtaga cheksiz ko'p yo'nalaishlar bo'ylab yaqinlashar ekan. Bir o'zgaruvchida faqat ikkita yo'nalish bo'ylab yaqinlashadi. Shu sababli ko'p o'zgaruvchining funksiyasini limitini hisoblash bir qancha qiyinchiliklarga ega masaladi. Ko'p o'zgaruvchining funksiyasini limitini bir o'zgaruvchiga olib kelib, takroriy limit sifatida hisoblash eng qulay yo'llardan biri ekan. Lekin hamma vaqt ham bu usul qo'l kelavermaydi. Biz yuqorida qurib ko'rsatgan misollarimizdan ko'rinadiki takroriy limitlarning mavjudligidan karrali limitning mavjudligi kelib chiqavermaydi va aksincha.

1-Teorema. Agar 1) $(x_1, x_2) \rightarrow (x_1^0, x_2^0)$ da $f(x_1, x_2)$ funksiyaning karrali limiti mavjud:

$$\lim_{\substack{x_1 \rightarrow x_1^0 \\ x_2 \rightarrow x_2^0}} f(x_1, x_2) = b,$$

2) Har doim tayinlangan x_1 da quyidagi

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} f(x_1, x_2) = \varphi(x_1)$$

limit mavjud bo'lsa, u holda

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2)$$

takroriy limit ham mavjud bo'lib,

$$\lim_{x_1 \rightarrow x_1^0} \lim_{x_2 \rightarrow x_2^0} f(x_1, x_2) = b$$

bo'ladi.

Funksiyaning uzluksizligi tushunchasi limit tushunchasi bilan chambarchas bog'liqdi. Uzluksizlik tushunchasiga limit orqali ta'rif beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch T. "Ma'naviyat" 2008 y.,
2. I.A.Karimov, Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari T. "O'zbekiston" 2009 y. 56 bet.
3. "Barkamol avlod yili" Davlat dasturi to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. № 12 sonli "Ishonch" gazetasi, 2010 yil, 28– yanvar 5 b.
4. Alimov Sh.O., Ashurov R.R. Matematik tahlil. I va II qismlar. Toshkent, 2012yil .
5. Sadullaev A.S., Mansurov X., Xuydayberganov G., Vorisov A., G`ulomov R. Matematik analiz kursidan misol va masalalar to`plami. 1, 2- tomlar. Toshkent. "O`zbekiston", 1996.
6. Xuydayberganov G., Vorisov A., Mansurov X., Shoimqulov B. Matematik analizdan ma`ruzalar. Toshkent. "Voris nashriyoti", 2010.
7. W.R.Wade. "An introduction to analysis". University of Tennessee. USA. 2000y, 611 pp.
8. WWW. Ziyonet.uz